

УДК 338.432

DOI: 10.31359/2312-3427-2020-2-325

С.І. Страпчук, канд. екон. наук, доцент

0000-0003-2809-6633

baysvetlana@gmail.com

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СТАЛИЙ РОЗВИТОК»

У статті визначено роль сільського господарства у впровадженні ідей сталого розвитку, як постачальника продуктів харчування у глобальній економіці та координатора взаємовідносин людини з природнім світом. Проаналізовано системні концепції, що сприяли становленню сталого розвитку у світовій науковій думці. Визначено роль ООН у втіленні ідей сталого розвитку на глобальному рівні, що посилює інтерес до цієї концепції не лише з боку вітчизняних науковців, але й політичних діячів та керівників компаній. Досліджено наукові підходи до тлумачення сутності поняття «сталий розвиток», наведено характеристики сталості системи.

Ключові слова: *сталий (збалансований) розвиток, концепція сталого розвитку, Цілі сталого розвитку, сільське господарство, сталість системи.*

Постановка проблеми. Сталий розвиток передбачає якісне довгострокове економічне зростання, ідея якого полягає в збереженні цивілізації та біосфери. Потреба в поступовому переході від техногенного типу економічного розвитку, заснованому на швидкому та надмірному використанні відновлюваних та невідновлюваних видів природних ресурсів, до розвитку на засадах сталості зумовлена необхідністю зміни споживчого менталітету для гармонізації взаємовідносин між суспільством та природою. Одна з ідей, внесених економістами в дискусію про сталий розвиток, полягає в тому, що виснаження ресурсів навколишнього середовища в гонитві за економічним зростанням схоже на життя за рахунок капіталу, а не за рахунок доходу.

Ще у 1974 р. вченими О. Герфіндалем та А. Кнісом було обґрунтовано неокласичний підхід до екологічних проблем [21]. Ідея теорії полягала в тому, що обмеження економічного зростання, накладені

природою, можуть бути компенсовані високими темпами технічного прогресу суспільства, завдяки яким обсяг виробництва на працівника може зростати необмежено довго.

Сільське господарство відіграє центральну роль у сталому розвитку, займаючи фундаментальну позицію постачальника продуктів харчування у глобальній економіці та формуючи взаємовідносини суспільства з природним світом. Більше третини світової суші та майже три чверті її прісноводних ресурсів задіяні у сільськогосподарському виробництві, що зумовлює глобальні зміни клімату в результаті землекористування та викидів парникових газів.

За даними Світового банку приблизно три чверті найбідніших людей у світі живуть у сільській місцевості, де фермерське господарство є основним джерелом зайнятості та доходу. Зі зростанням світового населення та його достатку, тиск на сільськогосподарські та природні системи збільшується. В результаті зростаючого тиску людство очікує, що сільське господарство може забезпечити населення не лише поживною їжею, але й робочими місцями, енергетичними ресурсами, чистою водою при збереженні біорізноманіття. Дана ситуація вимагає постійного пошуку компромісу між потенційними вигодами та можливими негативними наслідками, що актуалізує інтерес до концепції сталого розвитку в порядку денному політичних організацій та є важливим напрямом академічних досліджень із стрімким збільшенням кількості статей та журналів, що вивчали цю тему впродовж останнього десятиліття. Отже, дослідження має на меті зробити додатковий внесок у певну систематизацію тлумачень концепції сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні основи визначення сутності сталого розвитку висвітлені у працях відомих зарубіжних вчених, зокрема таких як: Е. Ульріх Фон Вайцеккер, А. Війкман, Г. Дейлі, Д. Медоуз, Дж. Форестер, М. Гайсдорфер, Е. Хофманн, та вітчизняних В. М. Геєць, М. А. Хвесик, М. З. Згуровський, М. О. Кизим, В. Є. Хаустова, Т. К. Гречко, Ю. М. Лопатинський та ін. Дослідженню питань сталого розвитку в сільському господарстві присвячені праці вчених, таких як В. С. Дієсперов, О. І. Павлов, Д. В. Шиян, О. Л. Попова, В. А. Самофатова, А. М. Ужва та ін. Проблема реалізації ідей сталого розвитку є дискусійною та не має загально визнаної системи наукових поглядів на механізм її реалізації.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є здійснення внеску у дискусію щодо сталого розвитку та виявлення потенційних невизначеностей, пов'язаних з дефініцією, надавши нові уявлення про

еволюцію та стан досліджень за останні роки в Україні та світі.

Виклад основного матеріалу досліджень. На думку деяких авторів [19] ідея сталого розвитку першопочатково розглядалася в екологічному контексті стосовно галузі лісового господарства та базувалася на лісокультурному принципі («Економічна сільвікультура» фон Карловіц (1713) про те, що кількість заготовленої деревини не повинна перевищувати обсягу насаджень.

Зі встановленням природоохоронних норм у 1970-х роках сталий розвиток перетворився на стратегічну проблему, керовану ринковими силами. Сьогодні більше 90 відсотків керівників заявляють, що сталість є важливою для успіху їх компанії, реалізувати яку можливо через розробку стратегій сталого розвитку, продаж сталих товарів та послуг, створення посад менеджера з питань сталого розвитку та публікацій звітів про сталість для споживачів, інвесторів, активістів та суспільства в цілому. Опитування показують, що 88 відсотків учнів бізнес-шкіл вважають, що вивчення соціальних та екологічних проблем у бізнесі є пріоритетом, а 67 відсотків хочуть включити екологічну сталість у свої майбутні робочі місця. Щоб задовольнити цей попит, відсоток бізнес-шкіл, які вимагають від студентів проходження курсу, присвяченого бізнесу та суспільству, збільшився з 34 відсотків у 2001 році до 79 відсотків у 2011 році, а конкретні академічні програми зі сталості бізнесу зараз можна знайти у 46 відсотках 100 найкращих американських програм ділового адміністрування (МВА) [20].

Формування нових системних концепцій (табл. 1) та прийняття ряду законодавчих актів (табл. 2), які містять ідеї сталого розвитку на глобальному рівні, посилило інтерес до цієї концепції не лише з боку вітчизняних науковців, але й політичних діячів та керівників компаній.

Існує думка про те, що поняття «сталий розвиток» залучено до широкого вжитку у 70-х роках ХХ століття завдяки напрацюванням Римського клубу – міжнародної громадської організації, що об'єднала видатних учених світу для дослідження глобальних проблеми людства та з прогнозування його майбутнього, до якої входять представники світової політичної, фінансової та наукової еліти [16]. Так, майже кожна концепція, як то «нульового зростання», «органічного зростання», «спільної спадщини людства» чи «нового гуманізму», що були оприлюднені в доповідях Римського клубу, були орієнтиром та знайшли своє відображення в рамкових законодавчих ініціативах глобальної міжнародної організації ООН.

**1. Еволюція концепцій, що сприяли становленню сталого розвитку
у напрацюваннях Римського клубу**

Рік	Праця	Концепції, що сприяли становленню сталого розвитку
1971	Книга Джей Форестер «Світова динаміка»	Обґрунтовано неминучість кризи у взаємовідносинах суспільства з природою, спираючись на математичні моделі
1972	Доповідь Д. Медоуз, Дж. Форестер «Межі зростання»	Концепція «нульового зростання» - фактичного припинення розвитку продуктивних сил і зростання населення заради збереження екосередовища. Запропоновано встановити просте відтворення населення, поступово перевести всі підприємства на замкнутий цикл виробництва, відмовитися від будівництва нових підприємств, перейти на поновлювані джерела енергії та на максимальне використання вторинної сировини
1974	Доповідь М. Месаровича та Е. Пестеля «Людство на поворотному пункті»	Концепція «органічного зростання», згідно з якою кожен регіон світу повинен виконувати свою особливу функцію, подібно до клітини живого організму
1976	Доповідь Я.Тінбергена «Перегляд міжнародного порядку»	Концепція «спільної спадщини людства», згідно з якою природні ресурси мають належати всьому населенню Землі. А «втрати» їх власників передбачається компенсувати за рахунок еквівалентного обміну на економічні ресурси
1977	Книга А. Печчеї «Людські якості»	Концепція «нового гуманізму», де сформульовано шість стартових цілей людства: усвідомлення «зовнішніх меж», усвідомлення «внутрішніх меж» людини, збереження культурної спадщини, формування єдиного світового співтовариства, турбота про середовище проживання, вдосконалення виробничої системи
2017	Доповідь Е. Ульріх Фон Вайцзеккер та А. Війкман «Come On! Капіталізм, короткозорість, населення та руйнування планети»	Потребують перегляду показник ВВП як індикатор зростання, а також вчення Д. Рікардо, А. Сміта, Ч. Дарвіна. Проголошено ідею «Нового Просвітництва» - трансформації мислення, результатом якого має бути цілісний світогляд. Економіка майбутнього повинна прагнути до стійкості, а не зростання і збільшувати загальне благо, а не максимізувати приватну вигоду

Джерело: опрацьовано за [2, 7, 16, 17]

В новій доповіді «Come On! Капіталізм, короткозорість, населення та руйнування планети» Е. Ульріх Фон Вайцеккер, А. Війкман та ще понад 30 співавторів поєднують економіку, політику, екологію, філософію і психологію та пропонують долучитися до одного з численних можливих шляхів створення сталого світового суспільства.

Як і Римський клуб, так і Організація об'єднаних націй є загальносвітовими організаціями, що функціонують на принципах ноосфреного підходу В. І. Вернадського як фундаменту концепції сталого розвитку. Основною метою діяльність ООН є забезпечення сталого розвитку в усьому світі (табл. 2).

2. Роль ООН у визначенні та втіленні ідей сталого розвитку

Рік	Подія, документ	Завдання, пов'язані зі сталим розвитком
1	2	3
1972	Конференція ООН з проблем навколишнього середовища (м. Стокгольм, Швеція). Прийнято: 1) Декларацію Конференції ООН з проблем навколишнього середовища, 2) Програму по навколишньому середовищу ЮНЕП (United Nations Environmental Program)	Визнано актуальність екологічної проблематики та необхідність створення дієвих міжнародних механізмів для її розв'язання. Термін «збалансований розвиток» з'явився в 1980 р., коли вийшла «Всесвітня стратегія охорони природи, що проголосила нерозривний зв'язок збереження природи з питаннями розвитку
1982	Засідання Генеральної асамблеї ООН, (м. Вашингтон, США). Прийнято Всесвітню хартію природи	В Хартії проголошено ряд принципів збереження природи, відповідно до яких будь-який вплив людини на природу, має бути керованим і оціненим
1987	Доповідь віце-прем'єр-міністра Норвегії Гру Гарлем Бундтланд «Наше спільне майбутнє», яку було схвалено Всесвітньою комісією з навколишнього середовища та розвитку ООН	Сформульовано ідею сталого розвитку як основу стратегії взаємодії природи і суспільства на засадах економічно, соціально та екологічно збалансованого розвитку, що передбачає можливості задовольнити потреби людей сьогодні і в майбутньому. З цього моменту в обіг вводиться термін «сталий розвиток»
1992	Міжнародна Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку «Саміт Землі» (м. Ріо-де-Жанейро,	Проголошено концепцію сталого розвитку суспільства, яка ґрунтується на розумінні тісного

	Бразилія). Прийнято: 1) Декларацію Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку; 2) Порядок денний на XXI ст.; 3) Рамкову конвенцію ООН щодо змін клімату; 4) Конвенцію щодо збереження біологічного різноманіття; 5) Декларацію щодо напряму розвитку, охорони та використання лісів	взаємозв'язку та необхідності комплексного вирішення економічних, екологічних і соціальних проблем людства
1997	Форум «Ріо+5». П'ята сесія Комісії ООН зі збалансованого розвитку Ріо+5 (Нью-Йорк, США)	Винесено зобов'язання для країн сформулювати та розробити до 2002 року національні стратегії сталого (збалансованого) розвитку
1997	Підписано Кіотський протокол (м. Кіото, Японія). Прийнято першу глобальна угода про охорону навколишнього середовища, заснована на механізмі міжнародної торгівлі квотами на викиди парникових газів	Встановлено конкретні вимоги до країн щодо стабілізації та скорочення викидів парникових газів у атмосферу протягом 2008–2012 років
2000	Саміт тисячоліття. Прийнято Декларацію тисячоліття ООН (м. Нью-Йорк США)	Визначено вісім Цілей розвитку тисячоліття, 21 задача, 60 показників на період до 2015 року
2002	Всесвітня конференція ООН зі сталого (збалансованого) розвитку («Ріо+10») (ПАР, м. Йоханнесбург). Прийнято: 1) Йоганнесбурзьку декларацію зі сталого розвитку; 2) План виконання рішень з визначенням пріоритетів діяльності	Сформульовано основні завдання для досягнення збалансованого розвитку: подолання бідності; зміни моделей споживання; охорони і раціонального використання природної ресурсної бази. Вирішальну роль у підтримці партнерства, захисту прав і нагляду було відведено групам громадянського суспільства, а також приватному сектору
2012	Конференція ООН зі сталого розвитку (Ріо+20), (м. Ріо-де-Жанейро Бразилія)	Вирішено «збільшити збалансоване сільськогосподарське виробництво»
2015	Генеральна асамблея ООН з питань сталого розвитку (м. Нью-Йорк, США) Прийнято резолюцію, що затвердила новий план дій «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 р.»	Визначено 17 глобальних Цілей сталого розвитку та 169 завдань до 2030 року
2015	Паризька угода згідно з рамковою конвенцією ООН про зміну клімату, (м. Париж, Франція)	Зобов'язання зі скорочення шкідливих викидів в атмосферу беруть на себе всі держави, незалежно від ступеня їхнього економічного розвитку

Джерело: опрацьовано за [2, 7, 14, 15, 16, 17]

Глобальні цілі сталого розвитку, погоджені ООН у 2015 р., було адаптовано та викладено у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» з урахуванням національної специфіки як орієнтири для розроблення програмних та прогнозних документів, що забезпечать макроекономічну стабільність, екологічний баланс та соціальну згуртованість.

Указом Президента України від 2019 р. рекомендовано враховувати Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року під час визначення напрямів наукових досліджень [14]. Важлива роль у досягненні Цілей сталого розвитку належить сільськогосподарському сектору України, що має потенційні можливості припинення голоду та бідності, поліпшення добробуту людей та зменшення впливу на навколишнє середовище.

Провівши аналіз термінології законодавства на порталі zakon.rada.gov.ua щодо тлумачення поняття «сталий розвиток», встановлено вузьке коло нормативно-правових актів, що використовують повне словосполучення або ж обмежуються характеристикою сталості об'єкта.

Так, лише в Законі України «Про засади державної регіональної політики» [11] є визначення сталого розвитку як розвитку суспільства для задоволення потреб нинішнього покоління з урахуванням інтересів майбутніх поколінь. У Законі України «Про землеустрій» [12] характеристика «сталий» стосується землекористування – форм та методів використання земель, що забезпечують оптимальні параметри екологічних і соціально-економічних функцій територій. Окремо слід акцентувати увагу на Концепції сталого розвитку населених пунктів [13], де наведено тлумачення терміну «сталий розвиток населених пунктів» як соціально, економічно і екологічно збалансований розвиток міських і сільських поселень, спрямований на створення їх економічного потенціалу, повноцінного життєвого середовища для сучасного та наступних поколінь на основі раціонального використання ресурсів. В ратифікованих Україною міжнародних документах щодо питань довкілля та біорізноманіття [4, 9] теж застосовується характеристика сталості.

У Конвенції про охорону біологічного різноманіття ООН [4] використовується термін «стале використання компонентів біологічного різноманіття», що означає використання таким чином і такими темпами, які не призводять у довгостроковій перспективі до вичерпання біологічного різноманіття, тим самим зберігаючи її властивість задовольнити потреби теперішнього і майбутнього поколінь і відповідати

її сподіванням. Настанова щодо державної допомоги на охорону довкілля [9] пропонує тлумачення сталого біопалива, що відповідає критеріям сталості, встановленим у статті 17 Директиви Європарламенту і Ради 2009/28/ЄС про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел. Тобто, можна стверджувати про існування критеріїв чи характеристик сталості, що можуть існувати в економічній, соціальній, екологічній сферах їх функціонування.

ЮНЕСКО тлумачить сталість як довгострокову мету, тоді як сталий розвиток відноситься до багатьох процесів та шляхів її досягнення.

Згідно ISO 15392:2008 сталість визначається як ситуація, в якій діяльність людини ведеться в спосіб, що зберігає функції земних екосистем.

3. Основні характеристики сталості систем

Характеристика сталості	Визначення характеристик
Витривалість (живучість, надійність)	Здатність системи зберігати свої функціональні особливості або можливості їх відновлення при відхиленні умов зовнішнього середовища від оптимальних для себе параметрів
Толерантність (терпіння, нейтралізація, пом'якшення, зниження опору)	Характеризує здатність сприймати ті або інші несприятливі параметри зовнішнього середовища
Стабільність	Здатність системи зберігати свою структуру та функціональні особливості під дією внутрішніх факторів
Стійкість	Це здатність системи зберігати при різних параметрах зовнішнього середовища свою структуру та функціональні особливості, що є достатніми для діяльності
Спротив (опір)	Властивість, здатність будь-чого протистояти певним впливам, змінам, а також сила, ступінь такого протистояння
Адаптивність	Здатність системи протидіяти внутрішнім та зовнішнім коливанням, не даючи їм вивести систему за межі її характерних ознак

Джерело: опрацьовано за [6]

В роботі Л.Г. Мельника [6], що стосується феномену розвитку відкритих стаціонарних систем, зазначено, що сталість системи – одна з необхідних умов її розвитку, яка спостерігається тоді, коли значення

параметрів системи несуттєво реагують (змінюються) у відповідь на зміни характеристик зовнішнього середовища. Для поглибленого розуміння особливостей та меж впливу на системи Л. Г. Мельник виділив п'ять основних характеристик їх сталості, які можуть оцінюватись інтервалами та нормами реакцій (табл. 4).

Зважаючи на лінгвістичні особливості перекладу терміну «sustainable development» як «сталий розвиток», окремі спеціалісти визнають його не найкращим варіантом, натомість пропонують: «збалансований розвиток на основі сталого (в розумінні невиснажливого, довготривалого, підтримуваного) використання ресурсів планети Земля». Дослівно означає «підтримуваний розвиток», «самопідтримуючий» чи «самопідтримуваний». У ньому міститься вказівка на внутрішню стійкість системи, її здатність до самоорганізації та здійснення певних якісних внутрішніх змін, спрямованих на забезпечення тривалого існування та внутрішньої рівноваги. Згідно з таким розумінням, термін «самопідтримуваний» можна вважати наближеним до терміна «збалансований» [2]. В публікаціях та офіційних документах вживається як синонім словосполучення «сталий розвиток». У сучасній науці існує значна кількість визначень поняття «сталий розвиток» та більшість авторів розглядає його на принципах системного підходу, сукупного впливу економічних, екологічних і соціальних факторів, урахування інтересів майбутніх поколінь. У табл. 5 наведено деякі його визначення. Тож проведене дослідження довело необхідність систематизації, узагальнення та розробки концептуальних підходів до тлумачення дефініції.

4. Тлумачення дефініції «сталий розвиток» у працях вітчизняних науковців

Автор	Тлумачення
Б. Данилишин, С. Дорогунцов, В. Міщенко (1999) [3]	Сталий розвиток визначається як система відносин суспільного виробництва, за якої досягається оптимальне співвідношення між економічним зростанням, нормалізацією якісного стану природного середовища, зростанням матеріальних і духовних потреб населення
С. Мочерний (2001) [8]	Сталий розвиток має розглядатись як незворотні та закономірні сутнісно-якісні зміни суспільства на основі оптимального поєднання і раціоналізації економічної, екологічної та соціальної сторін такого розвитку з урахуванням потреб майбутніх поколінь, важливою умовою якого є якісне зростання

Б.В. Буркинський, В.Н. Степанов, С.К. Харічков (2005) [1]	Сталий розвиток – це здатність еколого-економічної системи витримувати зміни, що викликані зовнішніми та внутрішніми впливами економічних та екологічних підсистемах, а також здатність збереження певної динамічної рівноваги
О. Л. Попова (2009) [10]	Сталий розвиток – це системні, людиноцентристські адаптивні за природою і якісні за сутністю цілеспрямовані зміни, що повинні забезпечувати підвищення її економічної ефективності, соціальної прогресивності, екологічної безпечності та стійкості
М.О. Кизим, О.Ю. Полякова, В.Є. Хаустова Ш.А. Омаров (2010) [7]	Сталий розвиток регіону з одного боку, можна розглядати як позитивно спрямований процес покращення економічної, соціальної та екологічної складової, а з іншої – як процес досягнення збалансованого стану цих складових
М. Хвесик, І. Бистряков (2012) [18]	Концепція сталого розвитку здатна виконати роль базису формування оновленої цивілізації ,оскільки забезпечує зняття суперечностей між досягненням цілей гармонійного соціо-еколого-економічного розвитку та ідеологією перманентного зростання
Ю.М. Лопатинський, С.І. Тодорюк (2015) [5]	Сталий розвиток – збалансована динамічна рівновага між економічними, соціальними та екологічними елементами суспільної системи за умов такого використання ресурсів, що не виходить за межі регенеративних можливостей довкілля зі збереженням можливості використання ресурсів для майбутніх поколінь
А.М. Ужва (2017) [17]	Сталий розвиток – постійне зростання потенціалу соціально-економічної системи, яке здатне задовольняти зростаючі потреби нинішнього і майбутніх поколінь в товарах і послугах на базі створення оптимальної територіально-галузевої структури, що забезпечить збалансоване використання кліматичних умов, радикальне зниження споживання ресурсів, які не відновлюються, збереже біологічну рівновагу і сприятливе навколишнє середовище
В.А. Самофатова (2018) [16]	Сталий розвиток – це холістичний (цілісний) процес збалансованого розвитку соціально-економічної і екологічної складових, спрямованих на ефективне використання ресурсного потенціалу, зміну споживчого менталітету та досягнення відповідної якості життя людей як у теперішньому, так і у майбутньому часі

Джерело: опрацьовано за [4, 9, 11, 12, 13, 14]

Висновки. Спираючись на міжнародні документи, нормативно-правову базу та узагальнюючи науково-теоретичні надбання науковців щодо тлумачення концепції «сталий розвиток», в процесі наукового дослідження будемо розуміти його як потенційну здатність соціально-економічної системи активно функціонувати в умовах незворотних, направлених та закономірних змін, зберігаючи власну структуру та функціональні особливості при різних параметрах зовнішнього середовища з урахуванням обмежень економічного зростання, накладених природою.

Бібліографічний список.

1. Буркинский Б. В., Степанов В. Н., Харичков С. К. Экономико-экологические основы регионального природопользования и развития. Одесса: Феникс, 2005. 575 с.
2. Гречко Т. К., Лісовський С. А., Романюк С. А., Руденко Л. Г. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку : навч. посіб. Херсон : Грінь Д. С., 2015. 264 с.
3. Данилишин Б., Дорогунцов С., Міщенко В. Природноресурсний потенціал сталого розвитку України. Київ : РВПС України, 1999. 716 с.
4. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 05.06.1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text (дата звернення: 02.11.2020)
5. Лопатинський Ю. М. Тодорюк С. І. Детермінанти сталого розвитку аграрних підприємств : монографія. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2015. 220 с.
6. Мельник Л. Г. Методология развития : монография. Сумы : ИТД «Университетская книга», 2005. 602 с.
7. Моделирование устойчивого развития регионов : монография / под общей ред. Кизима Н. А. Харьков : ИД. «ИНЖЭК», 2010. 180 с.
8. Мочерний С. В. Методология економічних досліджень. Львів : Світ, 2001. 416 с.
9. Настанови щодо державної допомоги на охорону довкілля і розвиток енергетики на 2014-2020 роки : Міжнародний документ Європейського Союзу, перелік від 28.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-14#Text (дата звернення: 02.11.2020)
10. Попова О. Л. Сталый розвиток агросфери України: політика і механізми. Київ : Ін-т екон. та прогнозів. НАН України. 2009. 352 с.

11. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 02.11.2020)
12. Про землеустрій : Закон України від 22.05.2003 № 858-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text> (дата звернення: 02.11.2020)
13. Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів : Постанова Верховної Ради України від 24.12.1999 № 1359-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1359-14#Text> (дата звернення: 02.11.2020)
14. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 22/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 02.11.2020).
15. Програма дій «Порядок денний на XXI століття» : Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля», 1992 р.): пер. з англ. 2-ге вид. Київ : Інтелсфера, 2000. 360 с.
16. Самофатова В. А. Сталий розвиток агропродовольчої сфери регіону: теорія, методологія, управління : монографія. Одеса : Астропринт, 2018. 312 с.
17. Ужва А. М. Сталий розвиток аграрного бізнесу сільськогосподарських виробників регіону: теорія, методологія, практика : монографія. Миколаїв : ФОП Швець В. М., 2017. 348 с.
18. Хвесик М. Бистряков І. *Парадигмальний* погляд на концепт сталого розвитку України. Економіка України. 2012. № 6. С. 4-12.
19. Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N. M. P., & Hultink, E. J. (2017). The Circular Economy – A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production*, 143, 757–768. doi:10.1016/j.jclepro.2016.12.048
20. Hoffman, Andrew John, *The Next Phase of Business Sustainability* (January 1, 2018). *Stanford Social Innovation Review*, 16(2): 34-39., Ross School of Business Paper No. 1381, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3191035>
21. Victor, P.A., 1991. Indicators of sustainable development: some lessons from capital theory. Elsevier Science Publishers B.V., Amsterdam, *Ecological Economics*, 4: 191-213. [https://doi.org/10.1016/0921-8009\(91\)90051-F](https://doi.org/10.1016/0921-8009(91)90051-F)

References

1. Burkynskyi B.V., Stepanov V.N., Kharychkov S.K. *Економіко-*

экологическое основы регионального природопользования и развития Одесса: Феникс, 2005. 575 с.

2. Hrechko T. K., Lisovskyi S. A., Romaniuk S. A., Rudenko L. H. Publichne upravlinnia v zabezpechenni staloho (zbalansovanoho) rozvytku : navch. posib. Kherson : Hrin D. S., 2015. 264 s.

3. Danylyshyn B., Dorohuntsov S., Mishchenko V. Pryrodnoresursnyi potentsial staloho rozvytku Ukrainy. Kyiv : RVPS Ukrainy, 1999. 716 s.

4. Konventsiiia pro okhoronu biolohichnoho riznomanittia vid 1992 roku OON; Konventsiiia, Mizhnarodnyi dokument vid 05.06.1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text (data zvernennia: 02.11.2020)

5. Lopatynskyi Yu. M. Todoriuk S. I. Determinanty staloho rozvytku ahrarykh pidpriemstv : monohrafiia. Chernivtsi : Chernivetskyi nats. un-t, 2015. 220 s.

6. Melnyk L. H. Metodolohyia rozvytyia : monohrafiia. – Sumy : YTD «Unyversytetskaia knyha», 2005. 602 s.

7. Modelyrovanye ustoichyvoho rozvytyia rehionov : monohrafiia / pod obshchei red. Kyzyma N. A. Kharkov : YD. «YNZhЭК», 2010. 180 s.

8. Mochernyi S. V. Metodolohiia ekonomichnykh doslidzhen. Lviv : Svit, 2001. 416 s.

9. Nastanovy shchodo derzhavnoi dopomohy na okhoronu dovkillia i rozvytok enerhetyky na 2014-2020 roky : Mizhnarodnyi dokument Yevropeiskoho Soiuzu, perelik vid 28.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-14#Text (data zvernennia: 02.11.2020)

10. Popova O. L. Stalyi rozvytok ahrosfery Ukrainy: polityka i mekhanizmy. Kyiv : In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy. 2009. 352 s.

11. Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky: Zakon Ukrainy vid 05.02.2015 № 156-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (data zvernennia: 02.11.2020)

12. Pro zemleustrii : Zakon Ukrainy vid 22.05.2003 № 858-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text> (data zvernennia: 02.11.2020)

13. Pro Kontseptsiiu staloho rozvytku naselenykh punktiv: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 24.12.1999 № 1359-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1359-14#Text> (data zvernennia: 02.11.2020)

14. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 30.09.2019 № 22/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (data zvernennia:

02.11.2020).

15. Prohrama dii «Poriadok dennyi na XXI stolittia»: Ukhvalena konferentsiieiu OON z navkolyshnoho seredovysshcha i rozvytku v Rio-de-Zhaneiro (Samit «Planeta Zemlia», 1992 r.): per. z anhl. 2-he vyd. Kyiv : Intelsfera, 2000. 360 s.

16. Samofatova V. A. Stalyi rozvytok ahroprodovolchoi sfery rehionu: teoriia, metodolohiia, upravlinnia : monohrafiia. Odesa : Astroprynt, 2018. 312 s.

17. Uzhva A. M. Stalyi rozvytok aharnoho biznesu silskohospodarskykh vyrobnykiv rehionu: teoriia, metodolohiia, praktyka : monohrafiia. Mykolaiv : FOP Shvets V. M., 2017. 348 s.

18. Khvesyk M. Bystriakov I. Paradyhmalnyi pohliad na kontsept staloho rozvytku Ukrainy. Ekonomika Ukrainy. 2012. № 6. S. 4-12.

19. Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N. M. P., & Hultink, E. J. (2017). The Circular Economy – A new sustainability paradigm? Journal of Cleaner Production, 143, 757–768. doi:10.1016/j.jclepro.2016.12.048

20. Hoffman, Andrew John, The Next Phase of Business Sustainability (January 1, 2018). Stanford Social Innovation Review, 16(2): 34-39., Ross School of Business Paper No. 1381, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3191035>

21. Victor, P.A., 1991. Indicators of sustainable development: some lessons from capital theory. Elsevier Science Publishers B.V., Amsterdam, Ecological Economics, 4: 191-213. [https://doi.org/10.1016/0921-8009\(91\)90051-F](https://doi.org/10.1016/0921-8009(91)90051-F)

Концептуальные подходы к определению понятия «устойчивое развитие». В статье определена роль сельского хозяйства во внедрении идей устойчивого развития, как поставщика продуктов питания в глобальной экономике и координатора взаимоотношений человека с естественным миром. Проанализированы системные концепции, которые способствовали становлению устойчивого развития в мировой научной мысли. Определена роль ООН в воплощении идей устойчивого развития на глобальном уровне, что усилило интерес к этой концепции не только со стороны отечественных ученых, но и политических деятелей и руководителей компаний. Исследованы научные подходы к толкованию сущности понятия «устойчивое развитие», определены характеристики устойчивости системы.

Ключевые слова: устойчивое (сбалансированное) развитие, концепция устойчивого развития, Цели устойчивого развития, сельское хозяйство, устойчивость системы.

S.I. Strapchuk. Conceptual approaches to definition of «Sustainable Development». The necessity for a gradual transition from technogenic type of economic development, based on excessive use of natural resources, to development on a sustainable basis, is caused by the need for a change of consumer mentality to harmonize the relationship between society and nature.

Agriculture plays a central role in sustainable development and occupies a fundamental position of food supplier in the global economy, and develop the relationships between society and natural world.

The concepts of "zero growth", "organic growth", "common heritage of humanity" and "new humanism", published in the reports of the Club of Rome, have become a guideline and are reflected in the frameworks and legislative initiatives of the universal global organization, the United Nations, which main goal is to ensure sustainable development worldwide.

Based on the analysis of national legislation on the interpretation of the concept of "sustainable development" we have identified a narrow range of regulations that use the full notion or limit their definition to the characteristics of sustainability of any object.

The stability of the system is one of the necessary conditions for its development, which is observed when the values of system parameters change insignificantly in response to changes in the environment.

Grounded on the definition of "sustainable development", we established that most authors interpret it on the principles of a systemic approach, the combined influence of economic, environmental and social factors, considering the interests of future generations.

It is established that for scientific purposes we will understand it as a potential ability of socio-economic system to function actively in conditions of irreversible, directed and natural changes, maintaining its own structure and functional features with different environmental parameters, considering the constraints of economic growth.

Key words: sustainable development, the concept of sustainable development, Sustainable Development Goals, agriculture, system sustainability.

Стаття надійшла до редакції: 12.09.2020 р.